ESTE OARE OPORTUNĂ INCRIMINAREA ÎMBOGĂȚIRII ILICITE ÎN REPUBLICA MOLDOVA?

Sergiu BRÎNZA, Vitalie STATI

1. La 23.12.2013, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea Republicii Moldova pentru modificarea şi completarea unor acte legislative [1] (în continuare – Legea nr.326/2013). Printre altele, conform acestei legi, Codul penal a fost completat cu art. 330^2 „Îmbogățirea ilicită". Faptele incriminate de acest articol se caracterizează prin următoarele: 1) subiect al infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.330^2 CP RM este persoana cu funcție de răspundere sau persoana publică; 2) în cazul infracțiunii specificate la alin.(2) art.330^2 CP RM, subiect este persoana cu funcție de demnitate publică; 3) în ipoteza ambelor infracțiuni, fapta prejudiciabilă constă în acțiunea de deținere a bunurilor; 4) reprezentând obiectul material al infracțiunii, bunurile în cauză trebuie să îndeplinească următoarele două condiții: a) valoarea lor să depăşească substanțial valoarea mijloacelor dobândite; b) în baza probelor, să se constate că ele nu aveau cum să fie obținute licit.

Adoptarea art.330^2 CP RM îşi are suportul în art.20 al Convenției ONU împotriva corupției, ratificată de Republica Moldova 06.07.2007. Potrivit acestui articol, „sub rezerva Constituției sale şi a principiilor fundamentale ale sistemului său juridic, fiecare stat parte are în vedere să adopte măsurile legislative şi alte măsuri care se dovedesc a fi necesare pentru a atribui caracterul de infracțiune, în cazul în care actele au fost săvârşite cu intenție, îmbogățirii ilicite, adică măririi substanțiale a patrimoniului unui agent public pe care acesta n-o poate justifica rezonabil în raport cu veniturile sale legitime".

2. Aidoma spălării banilor, îmbogățirea ilicită este în mod obligatoriu precedată de săvârşirea unei fapte generatoare de venituri ilicite. Printre asemenea fapte se numără: coruperea pasivă; traficul de influență; delapidarea averii străine etc. În legătură cu faptele de acest gen, în doctrina de specialitate se menționează: „Strângerea de probe în aceste cazuri depinde de cooperarea uneia sau mai multora dintre părțile înțelegerii corupte. În caz contrar, dovedirea infracțiunii este aproape imposibil de realizat, iar impunitatea e foarte posibil să prevaleze... În al doilea rând, înalții demnitari au de obicei posibilitatea de a ascunde sau distruge probe. În afară de aceasta, e posibil ca micii funcționari, care poate au asistat ca martori la astfel de situații, să se teamă de represalii, care pot merge de la condițiile de lucru până la amenințări fizice" [2]. În acest fel, se sugerează ideea că stabilirea răspunderii penale pentru îmbogățirea ilicită are ca scop prevenirea dificultăților legate de probarea comiterii faptelor generatoare de venituri ilicite.

Totuşi, nu este clar cum incriminarea îmbogăţirii ilicite poate contribui la evitarea unor astfel de dificultăţi? Or, din dispoziţia art.330^2 CP RM, reiese că, pentru a se proba comiterea îmbogăţirii ilicite, mai întâi trebuie să fie probată săvârşirea coruperii pasive, a traficului de influenţă, a delapidării averii străine sau a altor asemenea fapte generatoare de venituri ilicite. Cercul vicios, pe care l-am conturat, nu poate să nu ridice semne de întrebare privind aplicabilitatea art.330^2 CP RM.

3. Din cele consemnate mai sus, reiese o altă concluzie (aceasta e valabilă în cazurile când fapta generatoare de venituri ilicite este săvârşită în proporţii deosebit de mari, implicând mărirea substanţială a patrimoniului făptuitorului): cel, care comite îmbogăţirea ilicită, trebuie să răspundă şi pentru fapta generatoare de venituri ilicite, pe care a săvârşit-o anterior. Însă aplicarea faţă de aceeaşi persoană a răspunderii pentru fapta generatoare de venituri ilicite şi pentru îmbogăţirea ilicită înseamnă sancţionarea ei pentru faptul că nu a preîntâmpinat realizarea acestui din urmă scop. Săvârşind îmbogăţirea ilicită, făptuitorul urmăreşte, pur şi simplu, să deţină veniturile obţinute din coruperea pasivă, din traficul de influenţă, din delapidarea averii străine etc. Aceasta demonstrează că îmbogăţirea ilicită poate să nu aibă o fizionomie distinctă şi poate fi privită doar ca realizare a scopului faptei generatoare de venituri ilicite. Iar aceasta înseamnă că dispoziţia de la art.330^2 CP RM poate veni în contradicţie cu principiul de neadmitere a sancţionării duble a aceleiaşi fapte.

4. O altă problemă, care face dificilă aplicarea art.330^2 CP RM, ţine de utilizarea termenului „substanţial” în dispoziţia incriminatoare: pentru ca bunurile deţinute de către făptuitor să poată reprezenta obiectul material al îmbogăţirii ilicite, valoarea lor trebuie să depăşească substanţial valoarea mijloacelor dobândite. În Tabelul obiecţiilor şi propunerilor la proiectul care stă la baza adoptării Legii nr.326/2013 [3], CNA a formulat următoarea observaţie cu privire la folosirea termenului „substanţial”: „Considerăm că referirea făcută de autor (se are în vedere autorul proiectului – *n.a.*) la „mărirea substanţială”, fără a fi clare limitele pentru o astfel de apreciere, vor permite calificarea şi aplicarea discreţionară de către organul de urmărire penală şi, respectiv, de către instanţa de judecată a prevederii propuse. Recomandăm autorului să specifice în mod clar limitele potrivit cărora se va putea aprecia mărirea patrimoniului ca fiind una substanţială sau nu”. Este interesant că, potrivit menţiunii făcute în tabelul în cauză, această observaţie a fost acceptată. În realitate, termenul „substanţial” este prezent în varianta în vigoare a art.330^2 CP RM. Această prezenţă sfidează interdicţia de interpretare extensivă defavorabilă, statuată la alin.(2) art.3 CP RM.

O posibilă soluţionare a problemei în cauză ne-o sugerează o iniţiativă legislativă care a fost înregistrată în Federaţia Rusă [4]: în proiectatul art.290^1

„Îmbogățirea ilicită” din Codul penal al Federației Ruse, nota 4 este formulată astfel: „Valoarea bunurilor deținute depășește substanțial valoarea mijloacelor dobândite, dacă este în mărime de cel puțin 5 mil. ruble”. În vederea ajustării mărimii în cauză realităților sociale din Republica Moldova, s-ar putea lua în considerație, de exemplu, prevederea de la lit.a) art.226^3 din Codul fiscal al Republicii Moldova: „Subiecți ai estimării prin metode indirecte sunt persoanele fizice rezidente, cetățeni ai Republicii Moldova, care, în perioada unui an fiscal, începând cu 1 ianuarie 2012, obțin proprietăți (bunuri imobiliare, valori mobiliare, mijloace de transport, mijloace băneşti) ce depăşesc cumulativ suma de un milion de lei” (*subl. ne aparține*).

5. În alt context, din Nota informativă la proiectul care stă la baza adoptării Legii nr.326/2013, aflăm: „Mai multe state au optat pentru includerea în legislația națională a componenței de îmbogățire ilicită. Printre acestea, amintim Argentina, Ecuador, El Salvador, Paraguay, Peru, Venezuela, Hong Kong etc. La nivel european, o asemenea componență de infracțiune se regăseşte în legislația Ucrainei şi Lituaniei” [5]. În replică, vom preciza că, la 02.04.2014, Convenția ONU împotriva corupției încă nu era ratificată de anumite state (de exemplu, de Germania, Japonia, Noua Zeelandă etc.). Chiar în țările care au ratificat numita convenție nu întotdeauna este stabilită răspunderea pentru îmbogățirea ilicită. Printre acestea se numără: Belgia, Danemarca, Elveția, Finlanda, Italia, Olanda, Portugalia, Spania, SUA, Suedia etc. În toate aceste state (care au înregistrat progrese semnificative în combaterea „criminalității gulerelor albe”), accentul se pune pe prevenirea şi combaterea eschivării agenților publici de la prezentarea declarației cu privire la venituri şi proprietate, precum şi a indicării intenționate în declarație a datelor incorecte de către aceştia. În Republica Moldova, mecanismul în cauză funcționează începând cu anul 2002.

Referințe:

1. *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.47-48.
2. JORGE, G. *Cadrul legislativ din România privind îmbogățirea ilicită*. http://www.mpublic.ro/jurisprudenta/publicatii/imbogatirea_ilicita.pdf.
3. *Tabelul obiecțiilor şi propunerilor la proiectul Legii pentru modificarea şi completarea unor acte legislative*. http://www.parlament.md/ ProcesulLegislativ/ Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/1987/language/ro-RO/Default. aspx.
4. *Об уголовной ответственности за незаконное обогащение чиновников и иных лиц, обязанных представлять сведения о своих доходах и расходах. Инициатива № 77Ф9376*. https://www.roi.ru/9376/.
5. *Notă informativă la proiectul Legii pentru modificarea şi completarea unor acte legislative*. http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/1987/language/ro-RO/Default.aspx.